Allâh Dostlarının Zâhirde Küfür gibi Gözüken Sözleri – 4. Bölüm

Allah (Celle Celâlühü) rü'yâda görülebilir mi?

Şu mevzû', Allah (celle celâlühû)'ın rü'yâda görülebilip görülemeyeceği dahî akâid âlimlerince tartışılan mevzû'lardandır. Bu da -eğer sâbitse- bir tecellîdir.

Hadîslerde,

Yani, Allah'ın dağa sûret perdesi gibi birtakım perdeler ardından tecellî/zuhûr etmiş olması mümkündür.

1-{ رَأَيْتُ رَبِّى} "Rabbimi gördüm" [1]

2-{ فَإِذَا أَنَا بِرَبِّى فِى أَحْسَنِ صُورَةٍ}

"Bir de ne göreyim! Rabb'imle en güzel bir şekilde olduğu halde beraberim!" [2]

3-{ وَقَدْ رَأَيْتُ رَبِّي اللَّيْلَةَ فِي أَحْسَنِ صُورَةٍ}

"Bu gece Rabb'imi en güzel bir şûrette surette gördüm." [3]

4- { رَأَيْتُ رَبِّي فِي صُورَةِ شَابٍّ}

"Rabb'imi bir delikanlı sûretinde gördüm." [4]

5- { رَأَيْتُ رَبِّي فِي الْمَنَامِ فِي صُورَةِ شَابٍّ}

"Rabb'imi rüyada bir delikanlı suretinde gördüm." [5]

6- { رَأَيْتُ رَبِّي فِي حَظِيرَةٍ مِنَ الْفِرْدَوْسِ فِي صُورَةِ شَابٍّ}

"Rabb'imi Firdevs (Cennetin)den bir avluda bir delikanlı suretinde gördüm." [6]

7- { أَتَانِى اللَّيْلَةَ رَبِّى فِى أَحْسَنِ صُورَةٍ}

"Bu gece (rüyamda) Rabb'im bana en güzel bir sûrette geldi." [7]

Notlar:

1- Demek ki bu hadislere göre, Allah (Celle Celalühü) rüyada bir şekilde görülebiliyormuş.

2- Bu şekil asla Allah'a âid olamaz; Çünkü onun misli bir hiçbir şey yoktur. Şekiller ve suretler ancak onun zâtına bir perdesi olabilir.

3- Bunları rivâyet eden hadis ulemasına, Mü'minlerden kim, ne diyebilir?

4- Bu hadisleri gördükten sonra, Allah'ı bir rüya çeşidi olan zuhûratta başka bir şekilde gördüğünü söyleyene, kim itiraz edebilir?

5- İmâm Rabbânî'nin gördüğü de bu çeşit bir tecellîdir. O başka mektûplarında "Allah hakkında kullar tarafından ne görüldüyse, Allah ondan başka ve ötedir." buyurmaktadır.

İmâm Münâvî Şemâil-i Tirmizî şerhinde,[8] Ahmed İbn-i Hanbel'in Müsned'ini (mevzû'lara göre) tertîb edip şerheden **Allâme Ahmed Abdurrahmân el-Bennâ** da **el-Fethu'r-Rebbânî**'de[9], Resûlullah'ın, Allah'ı rü'yâda, bir sûrette görmesi onun bir şekil ve sûret sâhibi olduğunu göstermeyeceğini, zîrâ, nihâyet bunun bir rü'yâ olduğunu, rü'yâda ise şekil ve sûretli varlıkların şekilsiz, şekil ve sûret sâhibi olmayan varlıkların ise şekil ve sûretli olarak görünebileceğini, söylüyor. Benzer ifâdeleri, Aliyyu'l-Kârî de serdetmiştir.[10] **Mâtürîdiye akâidi** imâmlarından **es-Sâbûnî**,[11] Allah'ın, rü'yâda görülüp görülmeyeceğinde âlimlerce ihtilâf edildiğini, kimilerinin, bunun câiz olmayacağını söylediğini ve **Hz. Ömer (radıyallâhu anhu)**'in kalbim Allah'ı gördü dediğini, ifâde etmektedir.

Neyse, biz asıl mes'eleye dönelim:

Tecellî… Dünyâdayken Allah'ın mü'minlere tecellîsi (zuhûru, inkişâfi, görülmesi) demek, nûrunun, emrinin ve fiilinin tecellîsi ma'nâsındadır. Yoksa, zâtının perdesiz zuhûru değil. Hâkim'in el-Müstedrek'inde Sahîh bir isnâdla yaptığı rivâyette, Allah(ın nûru) dağa küçük parmak kadar tecellî etti[12]denilmektedir. Bütün bunlara rağmen, Allah'ın, sadece zâtının gözükmesinden dem vurulabiliyorsa, muhâtablar böyle bir iddiâda bulunmamalarına rağmen, mes'ele böyle aksettirilmeye kalkılıyorsa, ya birilerinin bu mes'elelerden haberleri yok, yahut var da, kasden bilmezlikten geliniyor, okuyucu bu noktada da kandırılıyor. Birincisi kötü. Çünkü, "İnsanlardan kimisi vardır; Allah hakkında ilimsiz olarak mücâdele eder ve her bir mutemerrid şeytânın peşine takılır."[13] İkincisi ise, daha kötü. Zîrâ, 'Aldatan bizden değildir.'[14]

Allah (celle celâlühû), insana tecellî ettiğinde, dağda olduğu gibi, insanın parçalanacağını, dolayısıyla bunun olmayacağı iddiâ ediliyor. Böylesi akılcı ama akılsızca iddiânın benzeri, şu iddiâ sâhiblerinden çok daha akıllı ama yine de akılcılığın kurbanı olmuş akılsız Mu'tezile sapıklarınca ortaya atılmıştı. Âhirette mü'minlerin Allah'ı görmesi mes'elesinde ileri sürülmüştü. Bunun, (görme ve görülmenin), Allah'la aynı hizâda olma, O'nunla karşı karşıya gelme, mekan tutma ve O'nu kuşatma, imkansızlıklarını bulunduracağını, dolayısıyla, bâtıl olduğunu, ileri sürüyorlardı. Böylece Allah'ın ve Resûlü'nun karşısına dikilmişlerdi…

Ehl-i sünnet âlimleri de bu akılsızca akıl yürütmelere karşı, anılan o imkansız şeyler olmadan da görme'nin olabileceğini, bir et parçasına görme kâbiliyyeti veren kâdir-i mutlak'ın bu mahzûrlar söz konusu olmadan da kullarına böyle bir görmeyi nasîb edebileceğini söylemişlerdir. Böylece, kalbin îmânı yanında aklın da ona paralel îmân etmesi lâzım geldiğini ortaya koymuşlardır. Hâsılı, kalb ile aklın beraber îmân etmesiyle yalnız aklın yahut yalnız kalbin îmânı arasındaki inceliği gören gözlere göstermişlerdir. Hem, bu, sırf îmân eden aklın îzâhı değil, meşhûr (kimi âlimlerce de

mütevâtir) haberlerin açık ifâdelerine dayanan biz îzâh ve çözülmesi zor bir şeyin çözülmesidir. Şimdi, ilmi, aklı ve idrâki yönüyle hasta olmayanlara soruyoruz; Âhiret'te Allah (celle celâlühû) kendini mü'minlere gösterdiğinde ne olacak,yok mu olacaklar, param parça mı? Kalbi ve aklı beraberce îmân edenlere göre hiçbiri…

Bunda anlaştıysak, Allah (celle celâlühû) dünyâda bir dostuna nûru ile veya emriyle yahud esmâ ve sıfât perdeleri arkasından bizzât zâtıyle değişik bir şekilde tecellî etse, o kul neden her halükarda parçalansın ve yok olsun?

Evet, bazen öyle olduğu da olur. Nitekim, Zürâre İbnü Ebî Evfâ radıyallâhu anhu'nun namazda imâmlık yaparken, sûra üflendiğinde[15] âyetini okuduğu zamân, ölüp düştü.[16]

Kaldı ki, Allah (celle celâlühû)'ın tecellîsi, sadece dostlarına değil bütün eşyâya değişik şekillerde olur. Ağaca tecellî etmesi ve ağaçtan, Mûsâ aleyhisselâm'a, Şübhesiz, benim Allah, ben,[17] diye ses gelmesi gibi.

Dostlarına tecellîsi ise, diğer eşyâdakinden bambaşka bir keyfiyette olur… Hem, O'nun tecellîsi, dostlarının sadece alnına değil, husûsan kalbine olur. Alnına olan tecellînin mâhiyyet ve keyfiyyeti ise başkadır. Sür çıkar ağyarı (Allah'tan başkalarını) dilden (gönülden) tâ tecellî îde Hakk. Padişah konmaz sarâye hâne ma'mûr olmadan demişler. Allah dostlarının kalbine olan ilâhî tecellî, dostluk nisbetinde kesîfdir, yoğundur. Onun için, gönül aynasını onların kalbine çevirenlerde te'sîr fazla olur.

Güneşe tutulan, sıradan cam ise, değişen bir şey olmaz. Soğukluğu ile güneşin sıcağını bile azaltır. Ama bu, yuvarlak mercekse, güneşin dağınık ışıklarını mükemmel bir şekilde toplar. Bu ışık da nereye tutulsa (şâyet orası yanacak cinsten ise) orayı yakar. Şunu, çocuklar bile kâğıt yakarak deniyorlar; siz de sınayabilirsiniz. Sâliklerin de gönüllerini mürşidlerinin gönül aynalarına çevirmelerindeki (Râbıta etmelerindeki) hikmeti bu noktada akıl ve hidâyetten nasibi olanlar daha bir iyi anlarlar. Meselâ, Allah (celle celâlühû) ârifin kalbine, es-Şâfi ismiyle, herkesinkinden ve her zamânkinden daha kesîf/yoğun tecellî ederse, ve O, hastaya bakar, yâhut ona dokunur veya onu okşarsa hemen şifâ bulabilir.

Sahâbe (radıyallahu anhüm)'nin onulmaz hastalıkları fâtiha'yı okuyarak bi iznillâh tedâvî ettiğini, Buhârî'de[18] ve diğer eserlerde okuyoruz… Siz ve biz okusak, bu muhâtaba şifa olur mu acaba? Olacak babayiğitler elbette vardır. Ama herkes böyle değildir… Kur'ân âyetleriyle tedâvî husûsun-daki hadîslere bir bakalım… Onları sâlih kimselerin okumasıyla sıradan kimselerin okuması aynı netîceyi vermez. Kimi Allah dostları birilerine kızgın bir bakışla bakar, baktığı hasta olur yahut ölür. Demek, Mevlâ o bakan kişiye mumît yahut Kahhâr ismiyle kesîf bir şekilde tecellî etmiştir.

Demek ki, esas mes'ele, kalbi yuvarlak mercek haline getirip Mevlânın isim ve sıfatlarına çevirebilmektir… Allah'ın nûrunun, âriflerin alnına tecellî ederek, onların, nûrânî bir sima, yüreklerine ve gözlerine tecellî edip keskin bir firâset sâhibi olmaları, erbâbına ma'lûm-dur. Hakîmisminin zuhûru, tecellîsi ile dillerinden incilerin dökülmesi, cemîl isminin tecellîsi ile insan güzeli olmaları, Rahmân isminin tecellîsi ile akıl almaz merhamet

sâhibi olmaları, Hâdî ismini tecellîsiyle bir çoklarının hidâyet vesîle ve sebebi olmaları gören gözlere açıktır.

Ahmed İbnü Hanbel'in **Müsned**inde[19] **Nesâî**'nin **es-Sünenü'l-Kübrâ**'sında[20] ve **İbn-i Hıbbân**'ın **Sahîh**'inde[21] yer alan **Huzeyme İbnü Sâbit**'in rivâyetinde, Huzeyme (radıyallâhu anhu), rü'yâsında, Resûlüllah (sallallâhu aleyhi ve selem)'in alnına secde ediyor. Uyanınca gelip bunu O'na anlatıyor. O da, arkaya yatar gibi yapıp; Gel, nasıl gördüysen öyle yap, buyuruyor. Huzeyme gidip alnına secde ediyor. Resûlüllah sallallâhu aleyhi ve sellem de; Rûhlar ordulaştırılmış ordulardır, buyuruyor. Nesâî'nin rivâyetinde de, Rûhlar rûhlarla karşılaşır, buyuruyor. -Allah en iyisini bilir ya- rûhların teveccüh ettiği/yöneldiği uzuvların içindealının bulunması bu mes'eleyle alâkalı bir şeydir… Yüz, zâttan mecâz-ı mürsel olarak dahî kullanılan en şerefli bir uzuv olduğu için de ilâhî tecellînin ona apayrı bir şekilde olması da muhtemeldir. Bu nihâyet keşif ve zevkle alâkalı bir hâldir.

Allah'ın, sıfatlarıyla mahlûkâtına tecellî etmesi mes'elesi başka bir mevzû' münâsebetiyle ileride İmâm Buharî'nin rivâyetiyle biiznihî teâlâ tekrar ortaya konulacaktır.

Şeyh Efendi: İşte şeyh dağ yerinde, mürîd de Mûsâ aleyhisselâm ın makâmındadır.

İddia: Mürîdin şeyhi önünde cezbeye girip baygın düşmesi böyle bir şartlanmadan dolayı olsa gerekir.

Cevâb: Misâl basit; dağa tecellîde, tecellî eden Allah, tecellî edilen dağ, bakıp seyreden Mûsâ aleyhisselâm. Şeyhe tecellîde ise, tecellî eden Allah, tecellî edilen Şeyh ve şeyhin husûsan alnı; bakıp müşâhede eden de mürîd. İki hâdisede de fiil tecellî. Mef'ûlün fîh, birincide Mûsâ aleyhisselâm, ikincide onun yerinde/makâmında mürîd. Değişik şekillerde ve azlık çoklukta da olsa, fiili ve fâili aynı olan iki hadîsenin değişik iki mef'ûlünde fiilin te'sîri bazen vasfı bakımından ayrı olsa da aslı bakımından aynı olabilir

İddia: Bu ne biçim delîl getirme, ne biçim kıyâstır? Allah teâlâ celle celâlühû dağda tecellî etmedi ki, dağa tecellî etti. Ya'nî dağda gözükmedi, dağa gözüktü.

Cevâb: Tecellînin dağda değil de dağa oluşu neyi değiştirir ki?.. Tecellî ediş dağa olunca tecellî fiili dağda vâkı' olur. Birisi fiilin aslı, diğeri de, eseri ve semeresi itibariyle vasfıdır. Aynaya bakarsanız yahut görünürseniz, görünüşünüz aynada olur. Ya'nî, size göre, dağ Allah'ı gördü, başkaları dağda Allah'ı görmedi. Aksini iddia eden yoktu. Mef'ûlün bih'in ta'rîfi neydi? Fâilinin fiilinin, üzerinde vaki olduğu şey. Öyle değil mi? Hah, işte, bu i'tibârla tecellî dağa oldu ve dağda vâki' oldu. Kaldı ki bu laf cambazlığını siz kendiniz de uydurmuş olabilirsiniz.

İddia: Allah'ın insana tecellî etmeyeceği, ya'nî bu dünyâda bir insana gözükmeyeceği yukarıdaki âyette açıkça belirtilmiştir.

Cevâb: Allah'ın insana tecellî etmeyeceği yukarıdaki âyette, değil kesinlikle, zayîf bir şübhe ile dahi yoktur. Allah celle celâlühû'ya iftirâ

ediyorsunuz. Dünyâdaki tecellî'ye Allah'ın zâtının vâsıtasız görünmesi ma'nâsını ilim ve idrâk fakîri olmanız sebebiyle siz verdiniz. Sonra, kendi bâtılınız üzerine başka bâtıllarınızı bina ediyorsunuz. Âyetle sadece, insanların dünyâda Allah'ı göremeyeceği anlaşılıyor. Tecellî etmeyeceği, insanların onun tecellîsine mahzar olmayacağı hiçbir şekilde anlatılmıyor. Kendinize göre muhatablarınızı Allah'ın, kullarına dünyâda görünmeyeceğini bilmemekle ve buna dair olan âyeti bir tarafa atmakla suçlayayım derken, eşref-i mahlûk olan insana görünmeyecek olan Mevlâ'nın, dağa kayaya bilinen ma'nâda göründüğüne dair asılsız ve bâtıl düşüncenizi ortaya koymakla, cehâletinizi belgelemiş oldunuz. Halbuki tuğyan/azmak vesîlelerinin en kuvvetlilerinden olan müstağnîliği bir tarafa koyup tefsîrlere baksaydınız, dağa görünenin Allah'ın zâtı değil de nûru olduğunu, yahut zâtının değişik perdelerle ona tecellî ettiğini bilir, gülünç hale düşmezdiniz.

İddia: Âyete aykırı olmasına rağmen, farzedelim ki, sizin dediğiniz doğrudur ve Allah dağa tecellî etmiştir. Siz kendinizi dağa nasıl kıyâslarsınız? İnsan dağa benzer mi? Böyle kıyâslara kıyâs maâl fârık, ya'nî ilgisiz şeyleri birbirine benzetmek denir. İnsanla dağ arasında nasıl bir benzerlik buluyorsunuz ki, bir âyetin dağ ile ilgili hükmünü insana teşmil ediyorsunuz.

Cevâb: Burada da güya mantık veya Usul-ı Fıkıhta olan kıyâs bilginizin olduğunu göstermeye kalkışmışsınız. Ancak geçmişteki alâkasız kıyâslarınızı unutup, alâkalı kıyâsları. Kıyâs meal fârık i'lân etmekle ve biraz konuşmakla bu noktada dahî ecvef/boş olduğunuzu gözler önüne sermişsiniz. Şecâat arz edeyim derken merd-i Kıptî sirkatin söyler… misâli… Burada sizin vehmettiğiniz şöyle bir kıyâs yok:

Allah dağa tecellî etti ve dağa bakan Mûsâ (aleyhisselâm)'ya şöyle şöyle oldu. /Şeyhin alnı da dağ gibidir, /Öyleyse, ona da tecellî eder; ona bakan mürîde de Mûsâ (aleyhisselâm)'ya olan olur.

Böyle bir kıyâs, ancak tecellîlerin aynı mâhiyette ve tecellî edilenin aynı dayanıklılıkta olması şartıyla aynı hükmü netîce verir. Oysa böyle bir iddiası olan yok… Yapılan ne? Bir benzetme… Allah'ın tecellî ettiği alın ile ona bakan mürîd, Allah'ın tecellî ettiği dağ ile ona bakan Mûsâ aleyhisselâm'a, bazı yanlarıyla benzer. Müşebbeh/benzetilen alın ve mürîd, Müşebbehün bih/kendisine benzetilen de dağ ve Mûsâ aleyhisselâm… Burada, **Vech-i Şebeh**/benzeme yanı nedir?.. Dağın da alnın da tecellî edilen yer, mürîdin de Mûsâ aleyhisselâm'ın da tecellî edilen yere bakan kimseler olması. Bu kadar… Yer yer Allah'a ve Resûlüne iftirâ edebilen kimsenin burada söylenilenlerde ne türlü tasarruflar, ne tür oynamalar yaptığı Allah'ın ma'lûmu. Aramızda geçen konuşma diye neşredilen fotokopilerle bu kitâbçıktakiler arasındaki mühim farklar bunun delîlidir.

Allah'ın nûrunun, Allah dostlarının alnına tecellî ettiği, erbâbı tarafından keşfen ve vicdanen de bilinmekte olan bir şeydir. Allahu a'lem bu ma'nâ, âyetin işâretiyle de takviye edilmek istenmiştir. Şunda ilim sâhiblerine göre Şer'î hiçbir mahzûr yoktur.

İddia: Bir an için benzetmenin doğru olduğunu kabûl etsek bile, varılacak hüküm, böyle bir tecellîden sonra şeyhin parçalanıp yok olması olmaz mı? Çünki Allah'ın tecellîsinden sonra dağ paramparça olmuştur.

Cevâb: Böyle bir tecellîden sonra şeyh parçalanıp yok olmayabilir. Aynı şartlarda aynı sebebler her zamân aynı netîceleri doğurur düşüncesi Determinist bir felsefî cereyânının mahsûlü olup, mü'minin tamâmen kabûl edebileceği bir görüş değildir. Bu, mu'cize ve kerâmet gibi olağanüstülükleri inkâra götüren bir münkirlik ve ahmaklıktır. Kıyâmet gününde gerçekleşecek olan Rü'yetüllâh'ı kabûl edip-etmediğinizi bilmiyorum. Olabilir ki, Mu'tezile'yi taklîd ederek onu da inkâr edebilirsiniz.

İsim vermeseniz de birçok yazınızda bunu açıkça ortaya koymaktasınız Ölçüsüzlüğü ölçü edinenlerden her şey beklenir. Şâyed ru'yetullahı kabûl ediyorsanız, diyoruz ki, Kıyâmet günü, Allah (celle celâlühû) mü'minlere tecellî edecek ve görünecek; ama paramparça olmayacaklar. Buna ne dersiniz?… Düşüncenizi felsefî temele dayandırabilecek bir kültür ve müktesebâtınızın olduğunu sanmıyorsam da bazen birtakım felsefî anlayışların bunların felsefî kaynaklı olduğundan haberi olmayan avamda,görüldüğünü biliyor ve hattâ görüyorum. Kaldı ki, böyle bir muhâkeme tarzının ve netîcesinin fizîkî doğ-ruluğu, her iki taraftaki şartların ve sebeblerin aynı olmasına da bağlıdır. Oysa burada elinizde böyle bir bilgi yoktur. Ya'nî Allah'ın dağa tecellî mikdârı/ölçüsü ile[22] şeyhe tecellî ölçüsünün bir olduğunu size kim söyledi. Belki şeyhlere iğne ucu kadar, yani çok az tecellî oluyor.

Biz bu Kur'ânı bir dağın başına indirseydik, elbette onu Allah korkusundan dolayı paramparça olmuş halde görürdün…[23]

Ama insana indi; lâkin insan paramparça olmadı…

Şübhe yok ki biz emâneti dağlara arzettik de onu yüklenmekden kaçındılar ve ondan korktular da, onu insan yüklendi…[24]

Niye böyle oldu, insan neden parçalanmadı?

Yapacağından O'na soru sorulmaz.[25]

Ben soramam… Belki tecellî kesâfetini/yoğunluğunu az yaptığı için, belki insana dayanma gücünü fazla verdiği için, belki her ikisi de vukû bul-duğundan? Belki başka nice illet, yâhut sebeb, veyâhud da hikmetlerle…

İddia: Ama böyle olmuyor. Şeyhin alnı bu tecellî ile Allah'ın aynası durumuna geliyor ve herkes şeyhin alnında Allah'ı görmeye başlıyor.

Cevâb: Herkes şeyhin alnında Allah'ı görüyor iddiasında olanlar ile, böyle bir iddiası olmayanlara böyle bir çamuru atabilen çamurlara Allah adâletiyle muâmele eylesin. Âmîn… Bu kadar da süflîlik ve belden aşağı atmak da olmaz doğrusu!…

Evvel O'dur. Âhir O'dur. Zâhir/açık ve görünen O'dur…[26] Ya'nî? O, gö-rünendir. Nasıl görünen? Nasılı var mı, görünen, açık olan, kapalı olmayan… Ama O bâtındır… Kapalıdır, açık değildir. Tefsîrler, sıfatlarıyla ve onu gösteren delîllerle zâhir/açık, zâtı ile bâtın/kapalı ve gizli, ve benzeri te'vîllerle bu âyeti te'vîl ediyorlar.[27] Bütün tefsîrlere bakılabilir, kay-nak göstermeye gerek yoktur. Değişik i'tibârları olan tecellînin farklı birçok yanıyla zuhûr, inkişâf vetekeşşüf ma'nâlarından, sâdece zâtın görünmesi ma'nâsının alınması… Bunun, hiçbir şekilde söylemeyen muhâtaba

isnâd edilmesi… O'nun karalanmaya çalışılması, müsbet vasıflardaki her türlü za'fiyetinin yanında husûsan ahlâk zafiyetinin hattâ ahlaksızlığın, dalâlet-ten kaynaklanması, Allah'ın mudill/ saptıran sıfatının ondaki bir tecellîsi olması cidden ibret verici bir vâkı'adır.

Tasavvuf dilinde söylenen söz ve hareketleri kavrayabilmek ve bu konuda daha iyi bilgi sahibi olabilmek için, tasavvufî açıdan "tecelli" olayını son derece iyi bilen bir uzmandan öğrenmemiz gerekmektedir. Bu mevzulara açıklık getirmemizdeki maksat, tasavvufu kabul etmeyenlerin bu gibi söz ve hareketleri tasavvufu kötülemek ve taraftar kazanmak için bir malzeme olarak kullanmalarıdır.

Tecelli Ortaya çıkmaTecelli: "Görünme, bilinme" "Gaybî hakikatlerin kalplerde hissedilir hâle gelmesi"

Cilve: "Tecelliden hâsıl olan şey"

Tezâhür: "Açığa çıkmak, görünmek"

Tezahür ve tecelli kelimeleri, çoğu zaman aynı mânâda kullanılır.

Tezahür, "zahir olmak, açığa çıkmak, görünmek" gibi mânâlara gelir. Tezahürde, gizli olan bir hakikatin açığa çıkması söz konusudur. Tezahürün gerçekleştiği mekâna "mazhar" denilir.

Tecelli ise, "gaybî hakikatlerin kalplerde hissedilir hâle gelmesi" şeklinde tarif edilir ve kalpteki bu tecelliye "cilve" adı verilir. Cilve için, "ârifin gönlünde parlayan ilâhî nur" denilmiştir. İnsan kalbi gibi, âlemdeki her varlık da kendi kabiliyetine göre, ilâhî isimlerden birinin veya birkaçı-nın tecelli mahâllidir.

Yakın mânâlar taşıyan ve çoğu kez birbirinin yerine kullanılan bu iki kelime arasındaki ince farkı, bir derece ortaya koymak lazım. "Güneşin bekası onunla değil, belki âyinenin hayattar parlamasının bekası, güneşin cilvesine tâbidir." [28]

Bu cümlede, güneşin aynadaki aksine cilve denilmiştir. Yani güneş, aynada tecelli etmiş ve onda güneşin nurundan bir cilve meydana gelmiştir. Bu aksin de kendine göre, bir parlaklığı, bir ısısı vardır. Yani güneşin özel-liklerinden bir cilveye sahip kılınmış, o da parlamış, o da hararet saçmaya başlamıştır. Öte yandan, meselâ, bir ilmî makalede âlimin gizli olan, gö-rünmeyen ilmi zahire çıkmış, bilinmiştir. Böylece o yazı, müellifin ilmine, bir bakıma, mazhar olmuştur. Ama o yazının kendisinde, yani harflerinde, mürekkebinde ilimden bir cilve bulunmaz.

Bu yazıda ilmin görünmesi, aynada güneşin görünmesinden çok farklıdır. Bu bir tezahürdür. Güneşinki ise bir tecelli, bir cilve. "…bir cilve-i kudret-i Rabbaniye olan kuvvet."Burada, tabiattaki kuvvelerin, ilâhî kudretten bir cilve taşıdıklarına işaret edilir; aynadaki parıltının güneş ışığından bir cilve taşıması gibi.

Tecelli kelimesi, daha çok, kalp için kullanılır. İlâhî isimlerin ve sı-fatların tecellisi en açık bir şekilde insan ruhunda, insan kalbinde görülür.

Kâinattaki tecelliler, ona nispetle çok aşağı mertebede kalır. Meselâ, insan ruhunda bir irade sıfatı vardır, işte bu sıfat, ilâhî iradenin bir tecellisidir.

Her ne kadar bu irade, mahlûk ise de ve ilâhî irade ile hiçbir benzerliği bulunmasa da, "bir şeyi dileme kabiliyetine sahip olması" cihetiyle ilâhî iradeden bir cilve taşır. Aynı şekilde, insan ruhundaki kudret sıfatı, ilâhî kudretin; ilim sıfatı, ilâhî iradenin; görme ve işitme sıfatları da ilâhî görme ve işitmenin birer cilvesine sahip olmuştur. Bu tecellileri müstakil olarak değerlendirdiğimizde, yani onları da bir çiçek, bir yıldız gibi birer mahlûk olarak düşündüğümüzde, Allah'ın ilâhî sıfatları, o tecellilerde kendini göstermiş, bu cihetle o tecelliler aynı zamanda haline gelmiştir.

Bu misâlden de anlaşılacağı gibi, tecelli ve tezahür arasında çok yakın ilgi vardır. Ama aralarında böyle ince fark da bulunmaktadır.Tecelli, tasavvufta Allah'ın mutasavvıfın kalbinde isim ve sıfatlarıyla görünmesidir. Bu hâl, mutasavvıfın nefsini arındırmasından sonra gerçekleşir. Mutasavvıflar, tecellinin çeşitli biçimlerinden söz ederler. Mutasavvıflara göre insanla Allah arasında yetmiş bin perde (hicab) vardır. Bu perdeler, nefsin yedi durumu ile ilgilidir.

Nefsin her durumunda, bir Allah ismi, on bin perdeyi ortadan kaldırır. Perdeler kalktıkça mutasavvıf evrendeki ilahî sırları görmeye (müşahedeye) başlar. Gerçekte Allah, her an tecelli etmektedir. Ama bunu, yalnızca kalp aynasını arıtan, parlatan kişiler görebilir. Bu doğrudan görüşle elde edilen bilgiye "keşf" denir. Keşf, ilahi sırların, gizli bilgilerin açılması, kavranmasıdır.

SONRAKİ BÖLÜMDE "ALLÂH'IN CELLE CELÂLUHÛ TECELLÎ ETMESİ – 2. KISIM"

---

[1]Ahmed (I, 285), İbn Abbâs'dan. Heysemî, "Râvileri sağlamdır" dedi (Mecma': I, 78).

[2]Ahmed (5/243), Tirmizî (3235),(Tirmizî "Bu hadîs hasen-sahîhdir" dedi.) Taberânî, e-Mu'cemü'l-Kebîr, XX, 109 ve b.

[3] Tirmizî (3287)

[4] (Taberânî, es-Sünne) Ebû Zür'a'dan bunun sahîh bir hadîs olduğunu söylediği nakledilmiştir.

[5]Taberânî, es-Sünne, Ummu't-Tufeyl'den.

[6]Taberânî, es-Sünne, Muâz b. Afrâ'dan.

[7]Ahmed (1/368), Abd b. Humeyd (H. 682), Tirmizî (3234) (Tirmizî, bu hasen-garîbdir, dedi.) ve başkaları.

[8] Cemu'l-Vesâil Kenarı: 1/208

[9] El-Fethu’r-Rebbânî: 17/223El-Fethu’r-Rebbânî: 17/223

[10] El-Kevkebu’d-Dürrî: 2/261

[11] Es-Sâbûnî, el Bidaye fi Usûlüddîn’de: 43 (Muâsır Sâbûnî, değil.)

[12] Bu hadisin hakkında söz söylendiyse de, muzaf takdiriyle ortada bir telif vardır.

[13] Hacc: 22/3

[14] [Müslim Ebû Hureyre radıyallâhu anhu’dan], et-Teysîr, 2/432

[15] Müddessir:8

[16] [Hâkim], et-Terğib ve’t-Terhîb: 5/223, h: 12

[17] Kasas:30

[18] Buhârî, Sahîh (5737) v.d.

[19] Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned: 5/214

[20] Nesâî, es-Sünenü’l-Kübrâ: 4/354

[21](İbnu Hibbân’ın Sahîh’i et-Tekâsîm ve’l-Envâ’ın tertîbi) El-İhsân:16/99

[22]Ki hadisteki ifadesiyle küçük parmağın yarısı kadardır.

[23]Haşr:21

[24]Ahzâb: 72

[25]Enbiyâ: 22

[26]Hadîd: 3

[27]Tefsîrlerde, ‘ve’z-Zâhir ve’l-Bâtın’ın tefsîrine bakılabilir.

[28] Mesnevî-i Nuriye, s. 176.